

tádžické dialekty

jižní skupina – dialekty Badachšónu

dialekty Badachšónu

► jižní typ vokalizmu

- chybí reliktné \bar{i} ; \bar{u} a \bar{u} > u ($u > \bar{a}$ či u)
- vokalizké alternace: a místo u (*anar* < *хунар*, *γabōr* < *рубор*, *rabōb*, *tanuk*, *awul/avul* < *аввал* aj.), a místo i (*kahastōn* < *кӯҳистон*, *gəlastōn* < *гулистон*, *fakr* aj.), i místo a (*janjal* < *чинҷол*), a místo o (především v Ghórónu; *avōz*, *bal*), \bar{o} místo a (*ōlufa* < *алаф*, *ōrus* < *арӯс*), i místo u (*Abdilō*, *γōlbōli* < *олболу*), a místo u ()
- limitovaný přechod $\bar{o}N > u$ (*xuna*, *nun*, *xundan*, *mētuna* < *метавонад*<, *umadēm*)
- četné případy stahování skupin vokálů, obvykle i celé skupiny VhV , $VʔV$, VyV

dialekty Badachšónu

- konsonantismus: 22 vokálů (včetně ž; nefonematický status *h*, *ʕ*, *ħ*)
 - souhláskové shluky na počátku slova
 - alofonní realizace *v~w*
 - v šughnánských a wachánských výpůjčkách *i ǰ* (měkčí *ch*), *c, ʒ /ts, dz/, δ*
 - prevokalická proteze *yV-*, *w/vV- {u, ə, ē}*, *h/ħV-* × zánik náslovného *y-* :: stírání rozdílů mezi slovy s historickým či protetickým *(y)V-* (); *w/v, y, h* jako hiát mezi vokály (pokud nedochází ke stažení: *mehoed* < *meoed*, *(y)ayēl* < *oyul*, *te(y)tōn* < *meχmon*, *lahl* < *laʕl*, *qalha* < *qalʕa*, *(h)ostin*, *(w)ulčak* < *ylyak*, *xuwar* < *xoχar*, *perivan* < *piroχan*, *sar/sār/saar* < *saχar*)
 - v badachšánských dialektech nefonematická hodnota laryngálních hlásek *h, ʕ, ħ* – ty mohou být v ojedinělých případech v pečlivé výslovnosti vyslovovány jako slabé *h*
- záložka *-na* < *-andar* (jako v dialektech Róghu)
- úplně chybí průběhové tvary s participiem slovesa *устодан*

dialekty Badachšónu

- ▶ dialekty tádžického Badachšánu
 - ▶ ghórónské dialekty (Andarób, Baghuš, Garmčašma, Qózídeh, Kûh-i-la'l, Sist, Šanbedeh)
 - ▶ tádžicko-iškóšimský dialekt (Mulvódž, Nud/Iškóšim, Jachšvól)
 - ▶ tádžicko-vachónský dialekt (Daršaj, Nižgar, Udit, Jamg, Čiltóq)
 - ▶ tádžicko-mundžánský dialekt (Córdž a čtvrť Andarstéz v Chórúghu)
- ▶ dialekty afghánského Badachšánu;
 - ▶ dialekty Zébáku, Eškášemu, Wáchánu, Koránu a Mondžánu
- ▶ dialekt vesnice Madaglašt Án v Čitrálu, Pákistán

dialekty Badachšónu

► předložky

► *az/ay, da(r), tō; bē; qati, (bō, bō_-qati)*

► záložky

► *=a ~ =ra ~ =rō, -na (-anda), -ba, -qati*

► zájmena

► *man, mən; ^{Gh}mə*

mō

-am, -əm, -um

-amōn, -əmōn, -mu

tu

šumō

-at, -ət

-atōn, -ətōn, -tu

vay

(vayō)

-aš, -əš

-ašōn, -əšōn, -šu

^{Gh}yu

unō

-aš, -əš

-ašōn, -əšōn, -šu

i

inō

-aš, -əš

-ašōn, -əšōn, -šu

u

unō

-aš, -əš

-ašōn, -əšōn, -šu

dialekty Badachšónu

► slovesa I.:

► -am, -um, -əm	-ēm, -im	–	-ēm
-i	-ēd, -id, -it	-ay	–
-a(d), -d	-an, (-and)	-as(t), -ay	–
(-ak v minulých časech)			

► *рафтагустам, рафтагустӯ ...*

► gurēxtasta/əm	gurēxtastēm, gurēxtastim
gurēxtasti	
gurēxtastast	gurēxtastan

► v konjunktivu a imperativu částice *bi-/bə-/bē-* (v pohádkách a poesii rovněž v préteritu: *zani wazir amōn guštrō ba pēši duxtari pōtšō biandōxt*, *зани вазир ҳамон гӯштро ба неши духтари подшоҳ (би)андохт*)

text 7a – Andarób

1. yúli biyobón ar joyi ki čirt mezanádu raft;
2. namúdaš odámvori, buzmú dorád, siyáh ast, zard ast, avóz naméda;
3. odámi kamzahrá bošád, métarsa, zahradór bošád, namétarsa;
4. naql mekardán: pešvaxtó bisyór bud, oló nest.

text 7b – Nižgar

1. yanvár ki xalós šudást, auqót šírbirinj, ruyán médozand, begá méxurand, šogunmón omad;
2. šogún ki šud, prazdníkmon, sarí xestím, auqót kardím, qumóč mendozím rúyi sang;
3. váxte ki otáš suxt, otáša mérubim ba čahgerdí, degdóna mékinim pokizá, qumóča méndozim, ruyi vay parčók mézanim;
4. yak nafár yo zan, yo mard dudáro mírubad, dar ruyi duda odám nábošad;
5. bad xúdro mešuyí ba dar;
6. yimčá ba dast megirán, ar kas médaroyad;
7. auqóta tiyór kardán: haš kiló xamír qatí sumanák, dámi deg mešuronán, otáš kam mekunád, bad ki didán surx gašt, giriftánaš, yax mendozád – šošp!
8. yak digárro muborakbód meguyánd;

text 7b – Nižgar

9. qumóča ba devól mečasponán, ruyi devól sári degdón mečasponán;
10. bad ba bolóyi zanbár méndoza, bo kord porá mekinán;
11. bad bo angúšt ord gírđi qumóč nuktá mémonan; qumóča ba amsóya ravón mekinán;
12. bačahóyi maydá bozíyi stoy mekinán, čilikbozí, tuxmbozí, aspóro médavonand;
13. xára medarovardán, az pušokó ba bolóyi vay mépartoftand, jav medodánəš; xar – davlát;
14. se ruz xára méovurdim, jav mediš, áhli xoná anúz náxestan;
15. az šošp xára kolík mekardán, pešoníyi xára molidán;
16. odamó šošpa mébaran ba sári zamín, únjo méxran, únjo ba govó az šošp čol mekinán;

text 7b – Nižgar

17. juft sar mešavád, dehqonó qulbá mekinán;
18. rúzi ki tuxm barovardán, ba ruzan mepartoftánəš;
19. zánaš bo kafča šošp yo širatola mepartoft ba ruzán;
20. táxma megiriftán ba qičá; qap; mebastán ba bari šasutún, čor panj ruz meistod, bad ílaš mekardán.

dialekty afghánského Badachšánu a Madaglašt Ánu v Čitrálu

- ▶ velmi podobné s tádžickými badachšónskými dialekty
 - ▶ chybí *ʒ*, místo něj *u* či *ə*
- ▶ v Madaglašt Ánu historické *ā* spíše [ɑ:] než [ɔ:] a často *ū* > *e*
- ▶ osobní koncovky jako v jižních dialektech, ale 2.so.pl. *-īn* v Badachšónu, *-īd* v Madaglašt Ánu

text 7c – Fajzábád

1. da zamɔn'hœ qa'dim jak pɔ'dʒɔ bud ʔu ar'zu dɔft ke da dun'jɔ bes'jɔr zenda'gi da'rɔz 'bəkəna wa ʔu da xɔ'retʃ ʔaz keʃ'ware 'xudeʃ ʔaz wa'tane 'xudeʃ da mɔwa'rœ zes'tɔn jak 'tʃɔa 'ɔba 'ʃɔnɪda | bud ke ʔaz ʔu ʔɔb ʔar 'kase ke buxɔra tɔ hame'ʃa zen'da 'memɔna ||
2. wa 'waxte ke 'batʃe ʔaz ʔi ka'lɔn ʃɔd wa ʔɔr'zue pa'dareʃa 'famid ke pa'dare ma tʃi ʔɔr'zu dɔra wa pa'darəʃ 'bare batʃeʃ da'ud guft ke tu 'bɔro ʔaz tʃœ ɔb ha'jɔt ba ma 'kame ɔb bjɔr ke mɔ wə tɔ ʔaz ʔu ʔɔb 'buxɔrem wa tɔ 'hameʃa zen'da 'bemɔnem ||
3. 'waxte ke ʔi gapa bare ba'tʃeʃ guft ba'tʃeʃ 'ʔazme sa'far kad wa ba ta'rafe 'tʃœ ʔɔb ara'kat kad | bes'jɔr sa'fare dur wa da'rɔz kat | ʔaz har 'kase ke ʔu pər'sɔn 'mekad 'bare ʔaz ʔu dɔ'rust ne'ʃɔn 'namedɔda ||
4. ba jak kes'mate ʔaz rɔ ʔɔ'mad ke jak ʔɔ'dame 'pire ʔa'riba did |wa ʔaz ʔu ʔawal sa'lɔm dɔd bɔz pər'sɔn kad ke 'tʃɔa 'ɔba ba ma ne'ʃɔn 'bete | 'waxte ke ʔu 'gape 'batʃe pɔ'dʒɔra ʃɔ'nid 'bareʃ guft | tʃœ ʔɔb 'ʔuqadar dur 'namɔnda taq'riban jak kilo'metər rɔ dur'tar 'mɔnda ||

text 7c – Fajzábád

5. 'waxte ke ?i ?o'dame ya'rib ba ba'tfe pɔ'dʒo ?i 'tʃora ne'ʃon dɔd 'batʃe pɔ'dʒo ?ara'kat kat wa ?az ?u bes'jɔr tafakɔ'ri 'kad |
'waxte ke ba'tfae pɔ'dʒo ?ara'kat kat pas ?a'mi 'marde pir sa'dɔ kad |
wə 'bareʃ guft 'waxte ke tu ba nəz'dike a'mu ɣɔɣ 'rasidi da 'undʒo jak 'mɔrye ?ɔq'el ?as ba ga'pɔe ?az ?u xub du'rust gof 'kuni ||
6. 'waxte ke ?i ba'tfae pɔ'dʒɔe ?i ga'pɔe ʃu'nid ?ar'ɾɔn ʃud ke da ?u ɣɔɣ ?i mɔry tʃe'tur zenda'gi
'mekuna wa tʃe'tur ?u ba ma gap 'mezana |
'waxte ke ?i nez'dike ɣɔɣ ʃud bɔ 'ʔundʒo 'rasid dɔ'xele ɣɔɣ raft did ke jak 'tʃe roʃa'ni ?ast da
'ʔundʒo wa jak 'tʃe ?ɔb bes'jɔr tʃə'qur ba ta'rafe za'min ?ast ||
7. ?u nez'dike satl ʃud wa 'mexɔst ke ?az tʃɔ ?ɔb 'bigira |
'waxte satl da tʃɔ 'ʔandɔxt 'ʔɔba ka'ʃid 'ʔɔbe bes'jɔr ʃe'fɔ wa 'ɔbe jax bud |
wa 'mexɔst ke ?ami buʃ'qae gə'refta bud ba xɔ'tere pa'dareʃ ke ɔb pur 'bukɔna jak sa'dɔ 'ʔɔmad
wa jak sa'dɔra 'ʃunid ||

text 7c – Fajzábád

8. guft 'sabr kun tō 'waxte ke ga'pœ 'mara 'mefnawi tu 'ʔoba pœr 'nakun |
wa ʔi ba'tfæ pœ'dʒo da'ud ʔar'rœn ʃud wa ga'pœ 'ʔura gof 'mekad |
ba ta'rafe bœ'lœ sail kad jak 'murye bes'jœr pir da bœ'lœ jak tʃob da jak sœ'ja 'ʃiʃta ||
9. wœ ʔu guft ma jak 'murye bes'jœr dʒa'wœn wœ sehat'mand 'budum da ha'wœ par'wœz 'mekadœm |
'waxte ka ma ʔaz ʔi 'ʔobe tʃœ 'xurdœm de'ga ma par ʔo 'bœre ma 'rexta bes'jœr pir as'tœm wœ za'if
ʃœ'dum tʃef'mœe ma 'namibina ||
10. bœz ʔi ba'tfa 'waxte 'gapœ ʔira 'ʃunid har'rœn ʃud |
guft hamqatœ'rœe ma ʔandewœ'lœe ma da ha'wœ par'wœz 'mekunan wa unœ 'waxte ke 'mara
'mibinan 'puʃte ma hetʃ na'megardan ʔaz xœ'tereke ma ham zen ʔo 'sœle ʔunœ nestœm ||
11. 'waxte ke ʔi ga'pœra ba'tfa 'ʃunid ba'tfæ pœ'dʒo pas a'mi 'satle 'ʔoba 'gœreft ʔo da tʃœ 'ʔandœxt |
wœ guft ke ma 'merœm ba pa'darem 'megojœm ke zenda'gi da ʔi dœn'jœ ba 'ʔumre da'rœz ba dard
'namexœra |
wa ba'tfæ pœ'dʒo pas 'ʔoba 'rezœnd wœ ʔara'kat kad ba ta'rafe xœ'na ||

text 8d – Fajzábád

12. 'waxte ke ?ara'kat kat wə da rə ba 'gape ?a'mi mory 'fekar 'mekad wə tʃurt 'mezad |
har 'kase ke da 'fekar dʒa'nat wa zenda'gi ka'dan da dʒa'nat 'boʃa wa ?u da 'fekar ?i 'boʃa ke da
dun'jo zenda'gi 'bekona wa 'umre da'roz 'doʃta 'boʃa ?en'son 'tura 'bojad 'bofamona ke ?i zenda'gi
?i dun'jo ba dard 'namexora

text 7d – Madaglašt Án

Yak merdī būd, Daula Muhammad, raft ba kūh. Da kūh raft kat i yak nafar i dīger. Bād χirs ba ūnā pēčidas. Ki pēčid, ūnā yak nafar gurēxt. χirs hamū Daula Muhammad a bār sāxt girē (girift) burd ba dīger jā.a. Raft patik i una kand, dast a pā i ūna kand. “Ī zinda’s” gufta. Ū χisī him marda kerda ast.

Bād raft o χirs ba sang ki šax bé.āram da bālā i bār künim. Bād ū ba šax mānd wa ī gurēxt.

Daula Muhammad rafta ba kāh čūšahā i palang ba kuh did. Čār čūča būd. Aqb ters kerda bergašt ba xāna. Da χāna āmad, sanāj girifta. Waxt i āftau nīmrūz da hamō tarak rasīda, hamū čūčahā ra girifta da derūn i sanāj gerdānda as, ser i sanāj basta kerd, ba aqb gašt, nīm i rah āmad.

Palang χaber šid, āmad. Āmad ba qišlāq qarib šid. Ū ham ba qišlāq rasīda az zīr i qišlāq aqab gašt wāstī i čūčahā’s. Āwurd tīt kerd da bam der piš i Mītaržau i Drōš. Sagahā ba hamūn čūčahā ser dādand. Hēci piš na šidan ai būvi zōrāwer.

Ba unhā Mītaržau inām kerd, ham čūčahā Mītaržau ba Drōš burd.